

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR	
KURRENS KÜLFÖLDI IDŐSZAKI KIADVÁNYOK A MAGYAR KÖNYVTÁRAKBAN	
LELŐHELYJEGYZÉK	
1985/86	
5/1. kötet A-D	
Budapest, OSZK 1989	ISSN 0324-6175

Kurrens külföldi időszaki kiadványok a magyar könyvtárakban: lelőhelyjegyzék

Készült az Országos Széchényi Könyvtár Külföldi Folyóiratok Központi Katalógusa szerkesztésében Szilvássy Zoltánné [et.al.] irányításával. - 1974/75. -

Budapest: OSZK, 1986-

5. 1985/86: a Nemzeti Periodika Adatbázisban tárolt kiadványok (készült Berke Barnabásné és Tószegi Zsuzsanna irányításával)

Bizonyára ritkán fordul elő, hogy lelőhelyjegyzékről írás jelenik meg, még akkor is, ha a hely szakfolyóirat. Kivülálló számára úgy tűnhet, hogy e recenzio célját tekintve nem más, mint a műfajban gyakori: a szerkesztőség, illetve a recenzens szubjektív indítékaik alapján nyújtott gesztus, szerény eredmény túlérté-

kelése. Itt azonban másról van szó. Ez az írás - amely több okból csak érintőlegesen foglalkozhat a felvetődő kérdésekkel, egy olyan - könyvtárosi összmunzával létrejött - jelentős teljesítményt méltat, amely, ha nagy szó is, ide kívánkozik, mérföldkővel jelölendő a szakmai tevékenység: a folyóirat-nyilvántartás, jegyzékkészítés göröngyös útján. Mérföldkő, mely nemcsak az útépítők "diadaljele", az utat használók számára is jelzi, hogy innen kezdve az út aszfaltozott, könnyebben járható, gyors. Lehet, hogy a rajta közlekedők egy része méltatlankodik: sokáig kellett rá várni, a hiány már régen bosszantó volt, a könyvtáros mégis mementót állít. Lezárult valami, s elkezdődött egy új, minőségileg egészen más. Ez a lelőhelyjegyzék az *első számítógépes adatbázisból automatikusan előállított* kiadvány nálunk.

Szellemi munkát végző ember nem él meg a tudományos publikációkat hordozó folyóiratok nélkül, s kénytelen lelőhelyük után kutatni. Az első segédletek a nagyobb gyűjtemények nyomtatott folyóiratkatalógusai voltak a század elején (EK, MTAK). Jellemző az igények jelentkezésének irányára, hogy az első, több budapesti könyvtár állományára kiterjedő jegyzék a természet- és alkalmazott-tudományi folyóiratokról készült 1916-ban *Kőrösy Komél* és *Lenhossék Mihály* összeállításában (az utóbbi akadémikus volt). A továbblépéshez már központi kezdeményezésre volt szükség. Ezt a feladatot vállalta az Országos Könyvtári és Bibliográfiai Központ, amely 1928-ban megjelent első jegyzékében a hét legfontosabb budapesti könyvtár folyóiratairól készített közös jegyzéket. Ezt követte az 1935-ben megjelent országos jegyzék, ez 264 könyvtárból gyűjtött adatok alapján 4807 folyóirat tárgyevi lelőhelyét adta meg, s a betűrend mellett a címetek 36 szakcsoportba szedve is bemutatta. A következő jegyzéket már az Országos Könyvtári Központ jelentette meg 1950-ben

az 1945-1948-ig terjedő évekre vonatkozóan, ez 447 könyvtárból összegyűjtött 3898 folyóiratcímet tartalmazott. (Szakmutatója 1951-ben jelent meg.) Innen kezdve a feladatot az OSZK vette át. Kurrens külföldi folyóiratok a magyar könyvtárakban című lelőhelyjegyzékét először 1962-ben adta ki: ez mintegy 1700 könyvtárból kb. 12 000 folyóiratnak 60 000 lelőhelyét adja meg a Kultúrához beküldött megrendelőcédulák alapján. Ebben a formában a jegyzék a 70-es évek közepéig hétszer jelent meg. Az 1976-ban kiadott, 1974/75-re vonatkozó lelőhelyjegyzék címében is, tartalmában is változott: az előző kötetekkel szemben ebbe az OSZK-nak ténylegesen bejelentett állomány került be a csereként és ajándékként járó kiadványokkal együtt, és tartalmazta a Könyvek Központi Katalógusába jelentett időszaki kiadványokat is. Valójában ez tekinthető az 1985/86 évi jegyzék elődjének, minthogy számozatlanul is az "új sorozat" 1. kötete, amit még kettő követett 1976/77. és 1978/79. évekre vonatkozóan, az utóbbi a 3. kötettszámot viseli. A következő kiadvány, a 4. kötet már csak az 1980/82. évi új indulású és megváltozott című periodikákat tartalmazza, mert közben elkészült a számítógépes Nemzeti Periodika Adatbázis (NPA) terve, s közelinek vélték az automatikusan előállított jegyzék megjelenését. Ez azonban anyagi lehetőségek hiányában és az OSZK költözködése miatt csak 1989-ben vált lehetségessé. Itt jutunk el a recenzált kötethez, ezért adták a négykötetes jegyzéknek az 5-ös kötettszámot. Talán szerencsésebb lett volna kiemelni ezt a kiadványt az előzők sorából a kötettszám elhagyásával vagy más módon, hiszen az alcíméből félreérthetetlenül kiderül a forma és a tartalom újdonsága. Lehet, hogy az óvatosság sugallta ezt a megoldást, s e terjedelmes lelőhelyjegyzék nem is kezdete valaminek, hanem az addigi tevékenység magasabb szintű befejezése? Erre enged következtetni a főigazgatói előszó kérdése: "lehet-e, kell-e vállalkozni még egyszer ekkora adattömeg papírformában történő kiadására?" A kérdésfeltevés indokolt, a felelettel is egyet lehet érteni: a jövő előreláthatóan a modern technika lehetőségeinek felhasználása és a számítógépes nyilvántartás papír közbeiktatása nélküli használata. De, sajnos, a technikai lehetőségeknek sem vagyunk a birtokában. Az ideális állapot az lenne, ha a jövő jegyzékei mikrokártyán vagy CD-ROM lemezen és papíron is hozzáférhetőek lennének - a lekérdezésen kívül. Ez azonban jelen körülményeink között túlzott követelmény és luxus is lenne. A kutatás igényei szerényebb eszközökkel is kielégíthetők.

Az NPA időkorének kezdő éve 1981. (A régebbi állományt az OSZK hagyományos nyilvántartással tartja számon, ebből készül a Külföldi időszaki kiadványok a magyar könyvtárakban a 17. századtól 1970-ig című retrospektív lelőhelyjegyzék; ebből eddig az 5. kötet jelent meg.) A szóbanforgó jegyzék az NPA-adatbázis 1985/86. évre vonatkozó adatait tartalmazza, számszerűen mintegy 1100 könyvtár bejelentése alapján 15 467 időszaki kiadvány leírását és lelőhelyeit.

A lelőhelyjegyzékek érényei általában: a címleírások pontossága, az utalások minél teljesebb volta, az állomány és a lelőhelyek több oldalú bemutatása, s a címbe foglalt terület egységeinek hiánytalansága, a teljesség. A tájékoztató ismerteti a jegyzék gyűjtőkörét, s zárójelben megemlíti azt az öt kiadványtípust, amelyek - időszaki kiadvány voltak ellenére - nem kerülnek a jegyzékbe. Közülük a sorozatokkal kapcsolatban van az olvasó bizonytalanságban: mit tekintett a lelőhelyjegyzéket megtervező, létrehozó munkaközösség sorozatnak, milyen szempont, meghatározás

alapján vette fel, és hagyta ki a címeket? Az olvasó ugyanis találkozik címekkel, amelyeket sorozatnak gondolt, és vannak hiányok, amelyeket talán az magyaráz, hogy sorozatnak tartják őket.

A jegyzékbe került a *Cahiers de l'Inst. du moyen-age grec et latin* (Univ. de Copenhague), nem került be a *Cahiers de philologie* (Univ. de Lille), mindkettő tanulmány-sorozat. Benne van a *Bibliotheca bibliographica Aureliana*, amelyben többkötetes bibliográfiai segédkönyvek jelentek meg: *Lurker: Bibliographie zur Symbolkunde 1-3., Répertoire bibliographique des livres imprimés en France*. Nincs a jegyzékben az *Acta facultatis rerum naturalium Universitatis Comenianae. Anthropologia, Physica*, benne van az *Acta Universitatis Gothenburgensis. Studies in English* - látszólag azonos típusú kiadványok. És benne van az *Abhandlungen der Klasse der Literatur, Akademie der Wissenschaften und Literatur*, Mainz - jogosan, hiszen évfolyam és füzetszáma van, bár minden egység önálló dolgozat. Nemcsak az olvasó, a könyvtáros megítélése is más és más a felhozott példákban. Az MTAK az első kiadványt folyóiratként, a másodikat és harmadikat sorozatként, a negyediket és hatodikat folyóiratként, míg az ötödiket sorozatként kezeli.

A példák szaporíthatóak lennének. A szerkesztők számára a probléma ismert, a kérdésnek bizonyára ők a legjobb szakértői. Döntésükben feltehetően nem az ötletzerűség játszott szerepet, de nem ismerjük szempontjaikat. A magyar (és a nemzetközi) szabvány nem definiálja az időszaki kiadványok körén belül a sorozatokat. ("Az időszaki kiadvány olyan, előre meg nem határozott időtartamra tervezett kiadvány, amely egymást követő részegységekből áll; ezeket rendszerint számozásuk, keltezésük, kronológikus vagy egyéb megjelölésük különbözteti meg egymástól.") De nem is fogalmazható meg olyan meghatározás, mely a folyóiratokat a sorozatokból egyértelműen elkülöníti, mert közöttük, mint két pólus között az átmeneti típusok sok változata húzódik. Ilyenek a régi, de néhol még ma is használt terminus szerinti nevükön a részcímes periodikák. Ezekben mindkét típus jellemzői megtalálhatók: szigorúbb, jelzett periodicitás és az egységek önállósága (könyvszerűsége, monografikussága). Az akadémiák, egyetemek és tudományos társaságok kiadványai között sok ilyen találunk. Többségükben ilyenek az *Abhandlungen, Sitzungsberichte, Denkschriften, Atti, Annals, Annales* stb., címkezetű kiadványok. A típusok szétválaszthatatlanságára példa az *Annales Academiae Scientiarum Fennicae*; a ser. B. Monográfia-sorozat, a ser. A I. kötet és füzetszámozással folyóirat, a ser. A. II. egységenként önálló tanulmányok sorozata füzetenként növekvő számozással.

Jellemző, hogy a nemzetközi szabvány az időszaki kiadványt a serial 'sorozat' jelentésű szóval jelöli, de a legnagyobb, legteljesebb kereskedelmi jegyzék *Ulrich's international periodical directory*-nak nevezi magát, az 1988/89. évi kötet cím-kiegészítése: *now including irregular serials and annals*. A mindennapi szóhasználat mindkét nyelvben elbizonytalanodott.

Annak a felfogásnak a képviselői, akik a sorozatok elhagyása mellett döntenek, a kihagyás-felvétel dilemmájával hozzák magukat nehéz helyzetbe. Radikális megoldás a sorozatcímek teljes közlése. Ez a kutatás számára is hasznos lenne, de a terjedelem jelentős növekedésével járna. Talán ez a szempont kényszeríti ki a válogatást is.

A teljesség más nézőpontból is felvethető. Hiányzanak-e a jegyzékből olyan címek, amelyeknek minden kétséget kizáróan benne kellene lenniük? Csak az MTAK (Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára) adataira támaszkodhatom. *Büky Bélánénak*, a Folyóiratár vezetőjének a szívességéből megkaptam azokat a címeket, amelyek a jegyzék első kötetének a helyi nyilvántartással való összevetése során hiánynak mutatkoztak. (Az MTAK által jelentett, de a jegyzékből hiányzó folyóiratok listáját Büky Béláné hivatalosan eljuttatja a hasonlítás befejezése után az NPA munkaközösségének.) A lelőhelyjegyzék nem egészen egyharmadából 314 cím hiányzik, illetve ebből 31 megvan, de hiányzik a B 3-as lelőhelykód, az MTAK kódja. Ha az arány a többi részben is ilyen, a feltételezhető teljes hiány kb. 6 %-os, a teljes tételszámhoz képest mintegy 900 cím. Lehetséges, hogy itt a bevezető tájékoztatóban (IX.1.) jelzett hibás tételekről van szó, amelyek csak kijavítás után lesznek közlésre alkalmasak? (Az impresszum adatok és az indulás/megszűnésre vonatkozó adatok hiánya nem volt kizáró ok, az ilyen tételek kérdőjellel benne vannak a jegyzékben.) Érthető, hogy a szerkesztők a hibák kijavításáig az objektív okok miatt amúgy is késésben lévő kiadvány megjelenését hátráltatni nem akarták. De nem tudjuk, hogy a kimaradt tételek mikor és hogyan kapnak publicitást? Talán a tájékoztatóban (XIII.1.) megígért szakcsoportos tárgyköri jegyzékkel együtt 5/5. kötetként?

A folyóiratnyilvántartás (KFKK/NPA: Külföldi Folyóiratok Központi Katalógusa, Nemzeti Periodika Adatbázis) munkaközössége a pontosabb és bővebb adattartalom érdekében a bejelentő könyvtárhoz többet munkát kért: a beküldött adatok javított visszaigazolását, s az új szerzemények adatainak újszerű bejelentését. A bibliográfiai leírás több forrásból egészült ki, tökéletesedett. Nehéz, bonyolult szabvány előírásainak kellett megfelelni. A leírásokban hibát találni annyi, mint szénakazalban tűt keresni. Egészen véletlen, hogy a szűrőpróba-szerű vizsgálódás hálóján egy hiba mégis fennakadt: a 337. tétel címében a híres cseh fiziológus neve nem Prukyně, hanem Purkyně.

Gazdag a címanyag utalózása. Az utalótételek száma közelíti a címtételekét, s a terjedelemnek mintegy negyedét teszi ki. Nem találunk utalót az ágazati címekről. Pl. az olasz akadémia "aktái" (Atti) több ágra oszlanak (rendiconti, memorie, notizie). A keresés ezekről is kiindulhat.

Talán maximalista igény, de nem indokolatlan, hogy egy-egy "kiadvány-családot" együtt láthasson az olvasó, aki azt szeretné tudni, milyen periodikus kiadványai vannak pl. az Osztrák Akadémiának vagy más tudományos intézetnek. A gépi adatbázis arra is lehetőséget adna, hogy a címek testületek neve szerinti csoportosításban is megjelenjenek.

A mutató-kötetben kulcs cím, ISSN, könyvtári kódszám és címmutató is van, az utóbbi névrövidítésekre és változatokra is utal.

A lelőhelyjegyzék kiemelkedő teljesítmény. A létrehozó munkaközösség - beleértve az adatszolgáltató könyvtárak munkatársait is - új szakmát tanult meg: a könyvtári folyóiratnyilvántartás gépesítését. A cél eléréséhez nem kevés akadályt kellett legyőzniük. Az eredmény elismerésre méltó.